

Oskar Uayldning “Doriyan Greyning Portreti” Asaridagi Doriyan Grey Obrazining Demonlashuvi

Atabayeva Zarnigor Baxran qizi¹

Annotatsiya: Oskar Uayldning “Doriyan Greyning portreti” asaridagi Doriyan Grey obrazi estetik go'zallik va axloqiy buzulish o'rtasidagi murakkab ziddiyatni o'zida mujassam etgan. Ushbu maqolada Doriyan Greyning demonlashuvi jarayoni, uning ruhiy va axloqiy inqirozi orqali qanday namoyon bo'lishi tahlil qilinadi. Portretning sirli kuchi va Doriyan Greyning o'z qiyofasi bilan bog'liq obsesiyasi uning ruhiy korruptsiyaga uchrashiga va insoniy qadr-qiyamatidan mahrum bo'lishiga olib keladi. Asardagi bu jarayon insoniy xudbinlik, cheksiz lazzatparastlik va ichki buzulishning ekstremal darajasini ko'rsatib beradi. Maqolada, shuningdek, go'zallikning qorong'u tomonlari va bu go'zallikning inson ruhiyatiga ko'rsatadigan halokatli ta'siri chuqur tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Doriyan Grey demonlashuvi, axloqiy inqiroz, xudbinlik va egoizm, estetizm va axloq, gunoh va jazo, portret va ruhiy o'zgarish, tashqi go'zallik va ichki buzulish, ruhiy buzilish, cheksiz lazzatparastlik, axloqsizlik va so'rovsizlik.

XIX asr ingliz adabiyotining ajralmas qismiga aylanib ulgurgan Oskar Uayldning “Doriyan Greyning portreti”, [11] estetik nazariyalar va ahloqiy qarashlarga qarshi kurashuvchi asar sifatida yozuvchilar tomonidan e'tirof etiladi. Asar, yosh va go'zal Doriyan Grey ismli yigitning hayoti va ruhiy o'zgarishlarini tasvirlaydi, ularning ichidagi demonlashuv jarayonini ko'rsatadi. Ishimizning mazkur qismida, Doriyan Grey obrazining demonlashuvi, uning portretida aks etishi va ahloqiy tushuncha bilan bog'liq jihatlarni tahlil qilamiz.

Doriyan Grey, asarda yoshligidan go'zallik va yoshlikni saqlashga intiladi. Buning natijasida, uning portreti, vaqt o'tishi bilan uni qanday o'zgartirayotganini aks ettiradi. Yozuvchi, portret orqali Doriyan Greyning ichki qiyofasini, ya'ni uning “demon”ini tasvirlaydi. Portret, Doriyan Greyning ichki yomonliklarini va ruhiy iztiroblarini o'zida mujassam ettiradi.

Oskar Uayldning “*The portrait is a mirror of his soul, reflecting his inner demons rather than his external appearance*” [11] degan so'zlari Doriyan Greyning portreti uning ichki dunyosini aks ettirishini ifodalaydi. Asar qahramoni, go'zallik va yoshlikka erishish uchun axloqiy qadriyatlardan voz kechadi. Yozuvchi Davisning so'zlariga ko'ra bu jarayon uning portretida “*a living testament to his moral corruption*” [3] tarzida tasvirlanadi.

Doriyan Greyning portreti uning ruhiy holatidagi salbiy o'zgarishlarni aks ettiradi. Smithning fikriga ko'ra Uayldning “*The transformation of Dorian Gray's portrait highlights Wilde's exploration of the duality of human nature*” [9] degan so'zlari orqali, portretning o'zgarishi Doriyan Greyning ichki duallik va demonlashuvini ko'rsatadi.

Asar jarayonida, Doriyan Greyning portreti, uning ichki “demon”ini va yomonliklarini tasvirlab, ochib beradi va u o'zining ichki salbiy tomonlarini faollashtiradi, natijada ruhiy azoblanadi. Portret, uning axloqiy darajasidagi o'zgarishlarni tasvirlash bilan birgalikda Doriyan Greyning ruhiy zaifliklarini ham ko'rsatib beradi. Uayldning bu tasvirlash usuli, go'zallik va yoshlikning vaqt o'tishi bilan qanday jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkinligini kitobxonga ochib beradi.

Doriyan Grey obrazining demonlashuvi, avvalambor, uning hayotidagi axloqiy qoidalardan chekinishi bilan bog'liqdir. Asar, go'zallik va yoshlikka intilishning ruhiy va axloqiy oqibatlarini tanqid qiladi.

¹ Samarqand davlat chet tillar instituti, Tayanch doktoranti

Uayld Doriyan Greyning portreti tasvirlash orqali, inson harakterining ikki tomonlama xususiyatlarini ko'rsatadi va estetik ideal va axloqiy mas'uliyat o'rtasidagi ziddiyatni ochib beradi.

Dorian Grey Portreti gotik adabiyotning yuksak namunasi sifatida e'tirof etiladi. Bu asarda asosiy qahramonlardan biri bo'lgan Dorian Grey tasvirlanadi, u o'z do'sti Basil Hallward tomonidan chizilgan maftunkor portretga oshiq bo'lib qoladi. Lord Genrining ta'siri ostida Dorian o'z ruhini abadiy yoshlik va go'zallik evaziga sotadi. Shundan so'ng, Dorian ikki yuzli inson sifatida hayot kechira boshlaydi: dastlab o'z xohish-istaklarini xususiy holda qondiradi, jamiyat ko'z o'ngida esa hurmatli kishi tarzida gavdalantiriladi. Doiranning portreti uning buzilganligining izlarini aks ettirishni boshlaganida, mazkur ikkiyuzlamachilikni saqlay olmaydi. Shu paytda, u portretni pichoqlash orqali buzilgan hayotidan izlarni yo'q qilishga urinadi, lekin oxir-oqibat o'zini ham o'ldiradi. Ko'plab tanqidchilar, jumladan Josep Karol va Don D'Ammassa, *Dorian Grey Portreti* asarini inson tabiatining o'ziga xos xususiyatlarini ochib beruvchi kitob deb baholashadi.[1; 286-304] Kitobda qahramonlar odatda buzilib ketadilar yoki ijtimoiy muhitga moslashish uchun o'zgaruvchan va moslashuvchan sifatlarni qabul qiladilar, bu esa gotik xususiyatlar orqali ko'rsatiladi.[2] Shunday qilib, kitobning xususiyatidan ilhomlanib, "gotik xususiyatlar orqali inson tabiatini ochib berish" mavzusiga asoslangan tadqiqot savoli quyidagicha shakllantirilgan: "Dorian Grey asaridagi asosiy qahramonlarning tabiatlari gotik muhit va elementlar orqali qanchalik tasvirlangan?" Asarda ko'plab qahramonlarni tahlil qilish va o'rganishga arziydi. Asosiy qahramonlardan Basil, Genry va Dorian ajralib turadi, chunki ular o'zaro o'xshashliklarga va umumiy buzilgan xususiyatlarga ega.

O'z qahramonlarini gotik tarzda tasvirlash orqali Uayld insonlarning buzilish tendentsiyasini ochib beradi. Buzilishdan tashqari, bosh qahramon Dorian orqali Uayld insonlar turli ijtimoiy muhitlarga moslashishiga yordam beruvchi doimo o'zgaruvchan dinamikani ko'rsatadi.[5; 1-18] Bu yerda gotik elementlar va muhitlar Dorianning aybsizlikdan buzilishgacha bo'lgan yo'lini boshqa qahramonlarning ta'siri ostida kuzatish va ta'kidlash uchun adabiy vosita sifatida ishlaydi. Ular bu harakatni ko'rib chiqishga yordam beradi va qahramonlarning axloq va axloqsizlik o'rtasidagi keskinlikni kuchaytiradi. Dorian boshqa qahramonlarning ta'siri ostida yomonlashganida va ijtimoiy munosabatlarda moslashuvchan sifatni qabul qilganida, matnda gotik elementlar tobora avj oladi. Ushbu o'zgaruvchan dinamika Dorianga Viktoriya jamiyatidan o'zining buzilganligini yashirishga va "janob" bo'lib qolishga imkon beradi, garchi u jamiyatning axloqiy qoidalariga qarshi bo'lsa ham. Mazkur anglashlar, ko'rinish va haqiqat o'rtasida ziddiyatni keltirib chiqaradi, bu gotik elementlar va muhitlar yordamida asarda namoyon bo'ladi va inson tabiatini yanada ochib beradi.

Muallif *Dorian Grey Portreti* asarida turli qatlamlarni yaratadi. Dastlabki tasvirlashda, u huddiki, faqat yosh yigitning fojeaviy hikoyasini bayon qilayotganga o'xshaydi. Biroq, ushbu qatlam ostida Viktoriya jamiyatining ijtimoiy munosabatlar va kundalik hayotni qanday boshqarganligini qattiq tanqid ostida ushlashi ham mumkin. Shu bilan birga, zavq olish, hedonistik hayot tarzi va jamiyatning ikkiyuzlamachilik me'yorlarini batafsil yoritib, Oskar Uayld o'sha davrning axloqiy me'yorlari va fazilatlarini bekitishga urinadi. [7; 25-33]

Ko'plab adabiy tadqiqotlar asardagi qahramonlarning alohida harakter- xususiyatlarini tasvirlab, yoritishga uringanlar va bu harakatlari muvaffaqiyat sari yetaklagan. Bunday izlanishlarga biz, Sheldon Liebmanning "*Dorian Grey portretidagi qahramonlar dizayni*" nomli asarini keltirishimiz o'rnlidir va kitob haqidagi eng keng qamrovli tadqiqotlardan biridir va ushbu tadqiqotda ikkilamchi manbalardan biri sifatida ishlatiladi. Keltirilgan kichik ilmiy-tadqiqot ishida muallif asosiy qahramonlar o'rtasidagi murakkab munosabatlarni va Uayld ularni qanday qilib o'z tanqidlarini yetkazish uchun yaratganini o'rganadi. Biroq, biz ushbu maqolani boshqa tadqiqotlardan ajratib turish uchun har bir asosiy qahramonga xos xususiyatlarni bog'lashga harakat qildik. Keltirilgan ishda, Uayldning o'zgacha nigoh bilan qahramonlarni tasvirlashi barcha asosiy ishtirokchilarning tabiatida buzilish borligini ko'rsatadi, deb ta'kidlaydi. Asarni sinchkovlik bilan o'rganilsa, buzilish bilan bir qatorda, Dorianning tabiatida doimo demonlashuv va o'zgaruvchan qahramon dinamikasi mavjudligi yaqqol namoyon bo'ladi.

Dorian Grey obrazidagi demonlashuvni o'rganishda, asarning ahamiyatini to'liq anglash uchun hikoyaning markaziy g'ayritabiiy jihatini hisobga olish kerak. Bu g'ayritabiiy elementni yaratishda

asosiy rol o'ynaydigan narsa Basil Hallward tomonidan chizilgan Dorian Greyning portretidir, bu esa hikoyani yanada ta'sirchan qiladi va o'quvchini fantastik olamga sho'ng'ishga undaydi.

Boshlanishida portret Dorianning ulkan go'zalligini o'z ichiga olgan klassik rasm sifatida kitobxon ko'z o'ngida namoyon bo'ladi. Keyin, Dorian go'zalligi haqida Genrining yosh va go'zal bo'lib qolish zarurligi haqidagi so'zlarini eshitib, chiroyini anglay boshlaydi: "Sizning boshqalardan ustun jihatingiz, sizda eng ajoyib yoshlik bor va yoshlik yagona narsadir, shuning uchun doimo uni asrashingiz zarur", [11; 24] deya e'tirof etilgan.

Shu vaqtdan boshlab, Dorianning tabiatidagi doimiy o'zgaruvchan dinamik paydo bo'la bo'ladi va u yoshlik va go'zallik bilan bog'liq obsessiyasiga o'z aybsizligini yo'qota boshlaydi. Nihoyat, go'zallik hayotdagi yagona narsa bo'lishi mumkinligini anglagach, u quyidagi so'zlarni aytadi: "Agar men doimo yosh bo'lib qolsam, buning uchun men borimni berardim!". [11;28] Dorianning orzulari ro'yobga chiqadi va u abadiy yoshlik va go'zallik evaziga o'z ruhini sotadi. Ammo portret Dorianning har bir yomon va axloqsiz narsaga, masalan, boshqalarni o'zi bilan birga tubsiz jarlik sari yetaklashni boshlaydi. Portretning bu xususiyati kitob davomida g'amgin va gotik muhitga hissa qo'shadi.[8; 419-428] "U har bir gunoh qilganida, uning [portretning] go'zalligida dog' paydo bo'lar edi".[11;89] Bu portret, shuningdek, Dorianning buzilganligini o'lchash vositasi bo'lib xizmat qiladi, chunki portret yomonlashib boradi va Viktoriya jamiyati me'yorlari doirasida "xunuk" bo'lib qoladi; shuning uchun, bu go'zal Dorianning ichida maxsus qo'rquvni keltirib chiqaradi. Hikoyadagi portretning mavjudligi bilan ko'rinish va haqiqat o'rtasidagi chiziqning aniq buzilishi mavjud. Shunday qilib, portretning g'ayritabiiy jihati va uning Dorianning axloqsiz kamchiliklarini aks ettirish qobiliyati g'amgin va gotik muhitni shakllantirishga yordam beradi va Dorianda dahshat va qo'rquv uyg'otadi.

Shu qatorda asar davomida, yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi ziddiyat kitobning asosiy komponentlaridan biridir sifatida tasvirlanadi. Bu ziddiyat nafaqat Dorian va boshqa qahramonlarning buzilishlarini ochib beradi, balki Basil va Genri tasvirlari orqali Viktoriya jamiyatining normativ tuzilishini ham anglatadi. Dorian Basilga shunday eslatadi: "Har birimizda jannat va do'zax bor", [11;151] bu insonning ichida yaxshilik va yomonlikning imkoniyatlarini ko'rsatadi. Basil va Henry bu kompasda "jannat" va "do'zax" tomonlarini tanlaydi. Masalan, Basil shunday deydi: "Iltimos, Dorian, ibodat qil (...) Bizni vasvasaga solma. Gunohlarimizni kechir. Noqisliklarimizni yuvib tashla.".[11;151] Bu fikrni ochib berganidek, Basil yuqori tartibga ishonadi, bu o'zini dahshat paytida namoyon qiladi va Genridan farqli ravishda, o'z manfaatlariga qaratilgan ideologiyalardan uzoqda turadi. Ammo, boshqa tomondan, maxsus yig'ilishda shunday deydi: "Xayr, Lord Genri, siz juda yoqimli va dahshatli demoralizatsiyalasiz." [11;43] Yuqoridagi keltirilgan voqealardan kelib chiqqan holda biz, Genri Viktoriya jamiyatida o'zining "demoralizatsiyalash" jihati bilan tanilgan deb aytishimiz mumkin.

Basil o'zining go'zallikka bo'lgan hurmati bilan Viktoriya jamiyatidagi yaxshilikni ifodalaydi; boshqa tomondan, Genri isbotsiz nazariyalari va axloqsiz bayonotlari bilan yomonlikni ifodalaydi.[6;296-316] Shu o'rinda quyidagi holatni keltirishni joiz deb bildik, Dorian birinchi marta Genri bilan uchrashganda, Basil Lord Genrining "barcha do'stlariga juda yomon ta'sir ko'rsatishini" aniq aytib o'tadi.[11;20] Shundan so'ng, Basil Genridan chiqayotgan zararli energiyani sezadi va bu energiyadan aybsiz Dorianni saqlamoqchi bo'ladi. Asar davomidagi voqea-hodisalar Dorianning buzilishi bu ziddiyatni yorqin tasvirlab beradi. Dorian Basilning qisman yaxshi ta'siridan uzoqlashib, Genrining ta'limotlariga yaqinlashganida, o'zining yaxshi xarakterlari bilan hayrlashadi. [10;27]

Asarning ba'zi o'rinlarida Basil sof xarakterini saqlab qolgan vaziyatlarini ko'rganida, Genri doimiy ravishda shunday deydi: "Biz dunyoga axloqiy xurofotlarimizni yoyish uchun yuborilmaganmiz".[11;72] Uning bunday undovlari, atrofidagilar Genrini ijtimoiy me'yorlarga rioya qilmaydigan odam ekanligini ko'rsatadi; shuning uchun, u Viktoriya jamiyatidagi "yomonlik"ni doimo tasvirlab kelgan. Dorian Genrining ideologiyalari, masalan, jamiyatning axloqiy doiralari muhim emasligi haqidagi g'oyaga tanishganidan keyin, Londonning buzuq sharqiy qismiga tashriflarini ko'paytiradi, bu esa muhitning qahramonlarga kuchli ta'sirini ochib beradi.

Dorian butunlay yovuz bo‘lishidan oldin, u Basilning “unga yaxshi maslahat berib, doimo uni qo‘llab-quvvatlashini” aytadi.[11;55] So‘ng, Dorian Basil bilan ko‘rishishni to‘xtatadi va u bilan aloqasini kamaytiradi. Natijada, Basilning hayotiga ta‘sirini chiqarib tashlagan holda, Dorian ham o‘z tomonini tanlaydi. Dorian asta-sekin yovuzlikka aylanishi, Genrining ideallariga yaqinlashishi va inson tabiatidagi o‘zgaruvchan dinamikani ochib berishi bilan muhit tobora qorong‘i va g‘amgin bo‘lib boradi. Roman davomida qahramonlar o‘zlarini tez-tez qo‘rquv ichida topadilar, bu esa ularning xatti-harakatlarini ochib beradi, chunki bu element ularning hikoyadagi gotik hodisalarga instinktiv reaksiyalarini namoyon etadi.[10;39] Matnda bu gotik elementning mavjudligini namoyish qiluvchi eng muhim holatlardan biri Dorian boshqa birov portretidagi o‘zgarishlarni ko‘rish xavfiga duch kelganida his qilgan qo‘rquvdir: “Portret har qanday holatda ham yashirilishi kerak. U yana bunday xavfni o‘z zimmasiga ololmas edi”.[11;115] Bu Dorianning ruhining buzilishini ko‘rishini va portretning barcha noqonuniy zavqlanishlarini aks ettirish qobiliyati uni qattiq qo‘rqitishini ko‘rsatadi. Shunday qilib, u bu buzilgan tomonini yashirishga harakat qiladi va portret yaratgan qo‘rquvdan qochishga harakat qiladi.

Bu boradagi yana bir namuna Basilning portret orqali Dorianning buzilgan ruhini birinchi marta ko‘rganidagi qo‘rquvini ko‘rsatadi: “Qo‘li titragani uchun, sham polga tushdi va u erda timalib yotdi (...) u yuzini qo‘llari bilan yopdi”.[11;151] Basil o‘z ishi Dorianning begunoh va go‘zal ruhining halokatini aks ettirayotganini ko‘rgach, u qo‘rquv va afsusga to‘ldi, chunki u portretni chizgan edi. Qorong‘ulik atmosferani egallayotganda, “yonayotgan sham”ning rasmsimon tasviri Basilda qolgan o‘zgina yaxshilikni ifodalayotganga o‘xshaydi, chunki u bu holatdan afsuslanayotgan edi.

Ko‘pincha gotik romanlarning markazida yovuzlik mavjud bo‘ladi.[4;282-295] Shuning uchun, Dorianning hikoyadagi rolini aniqlash, bu kitobning gotik xususiyatlari haqida fikr bildirish uchun juda muhimdir. Biz Dorian obrazini kitobning boshidan yovuz deb nomlay olmaymiz, chunki u asar debochasida begunoh xarakterga ega bo‘lgan qahramon edi.

Dorianning begunoh ko‘rinishi hikoyaning dastlabki boblarida namoyon bo‘ladi. Keyin, u Lord Genrining izohlari bilan o‘z go‘zalligini anglagan. Bu izohlar uni boshida yangi g‘oya shakllantirishga undaydi va u o‘z go‘zalligi va yoshliklariga obsesiya qiladi. U abadiy yoshlik va go‘zallik uchun ruhini almashtirgan vaziyatdan boshlab, uning begunoh xarakteri o‘zgarishni boshlaydi.[7;25-33] Dorian Sibil Vaneni aktrisa sifatida yo‘qotgandan keyin portretidagi birinchi o‘zgarishni ko‘radi, ozgarishni quyidagicha tasvirlaydi. “Uning yuzidagi ifoda o‘zgargan edi. Kimdir uning og‘zida shafqatsizlik borligini aytgan bo‘lardi”.[11;87] Bu “shafqatsizlik alomati” bilan Dorian gotik yovuzlikka aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar royxati:

1. Carroll, J. (2005). Aestheticism, Homoeroticism, and Christian Guilt in The Picture of Dorian Gray. *Philosophy and Literature*, 29(2), 286-304.
2. D’Ammassa, D. (2006). *Encyclopedia of Fantasy and Horror Fiction*. New York: Facts On File.
3. Davis, J. (2007). *Oscar Wilde and the Aesthetic Movement*. New York: Routledge.
4. Hume, R. D. (1969). Gothic versus Romantic: A Reevaluation of the Gothic Novel. *PMLA*, 84(2), 282- 290.
5. Kennedy, K. (2020). Disinterest and Disruption: The Picture of Dorian Gray and the Modernist Aesthetics of the Obscene. *Miranda*, 0(21), 1-18.
6. Liebman, S. (1999). Character Design in The Picture of Dorian Gray. *The Johns Hopkins University Press*, 31(3), 296-316
7. Zaripova, S., & Chimberdiyeva, N. (2024, February). OG ‘ZAKI SO ‘ZLASH KO ‘NIKMASINI SHAKLLANTIRISH. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 159-162).
8. Manganiello, D. (1983). Ethics and Aesthetics in The Picture of Dorian Gray. *Canadian Journal of Irish Studies*, 9(2), 25-33.

9. Oates, J. C. (1980). *The Picture of Dorian Gray: Wilde's Parable of the Fall*. The University of Chicago Press, 419-428.
10. Smith, A. (2011). *The Decadent Vision of Oscar Wilde*. Oxford: Oxford University Press
11. Svobodova, I. (2016). *Gothic Presence in The Picture of Dorian Gray*. (Published Bachelor's Thesis) (Supervisor: Mgr. Ema Jelínková) Olomouc: Palacky University Faculty of Arts, p.27.
12. Wilde, O. (1890). *The Picture of Dorian Gray*. London: Ward, Lock & Co.

